

ЛЕКСИЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІ FEAR В АМЕРИКАНСЬКОМУ РОМАНІ СТІВЕНА КІНГА «ВОНО»

Анотація. У статті розглядаються основні лінгвістичні підходи до проблеми вербального вираження емоцій. Особлива увага приділяється фразеологізмам, що позначають негативний емоційний стан СТРАХ. Особливий інтерес для дослідників представляють базові емоції, які є складовою частиною культури кожного народу. До числа таких універсальних концептів, загальних для більшості культур і народів, відноситься концепт «СТРАХУ». З огляду на життєву важливість, базовість даної емоції, потенціал засобів вербалізації концепт «страх» відрізняється специфічною лексикою і синтаксисом. Спираючись на праці відомих вчених, дослідження і вивчення поняття «мовна картина світу» і «концепт». Проведено аналіз англійського твору американського письменника жанру «хоррор» Стівена Кінга «ІТ» на предмет використання лексичних та стилістичних засобів при вираженні емоційного концепту «страх». В результаті аналізу методом суцільної вибірки були виявлені лексеми вираження розглянутого концепту. Методом кількісного аналізу було встановлено частотність їх вживання, ставлення до проявів страху з урахуванням ряду характеристик і особливостей даної емоції. В результаті дослідження було виявлено широкий спектр мовних засобів, що вербалізують емоцію страх, заснованих не тільки на прямому найменуванні емоції, а також за допомогою репрезентування концепту за допомогою опису емоційних і фізіологічних змін. Запропонований підхід до вивчення концепту «страх» може бути використаний при розгляді інших мовних концептів.

Ключові слова: концепт, страх, вербалізація, мовне середовище, мовна репрезентація.

Koliadzhyn Olha

Lviv Polytechnic National University

LEXICAL REPRESENTATION OF THE CONCEPT FEAR IN THE AMERICAN NOVEL BY STEPHEN KING «IT»

Summary. The article considers the main linguistic approaches to the problem of verbal expression of emotions. Particular attention is paid to phraseology, denoting a negative emotional state FEAR. Of particular interest to researchers are the basic emotions that are part of the culture of each nation. The exceptional anthropocentrism of the pragmatic approach requires a relative study of the relationship between translation and perception of "terrible" texts and human psychological activity, because the phenomenon of fear has common (universal) mechanisms of generation and residence, but all that means mine subject through its the uniqueness of the experience of each individual message. The communicative pragmatic approach to the study of the texts of the discourse of horrors with help is built on a broad philosophical subgroup (the idea of fears at different times to plan different philosophical currents). We find a philosophical understanding of fear and the development of relevant theories in the works of G. Hegel, P. Holbach, R. Descartes, J. Deleuze, I. Kant, S. Montesquieu, B. Pascal, F. Riemann, E. Fromm, M. Heidegger, A. Schopenhauer, F. Schelling, K.-G. Jung, E. Levinas, D. Trigg, N. Carroll and many others. Among such universal concepts, common to most cultures and peoples, is the concept of "FEAR". Given the vital importance, the basicity of this emotion, the potential of verbalization, the concept of "fear" has a specific vocabulary and syntax. Based on the work of famous scientists, research and study of the concept of "linguistic picture of the world" and "concept". An analysis of the English-language work of the American writer of the genre "horror" Stephen King "IT" for the use of lexical and stylistic means in expressing the emotional concept of "fear". As a result of the analysis by a method of continuous sampling tokens of expression of the considered concept were revealed. The method of quantitative analysis established the frequency of their use, the attitude to the manifestations of fear, taking into account a number of characteristics and features of this emotion. The study revealed a wide range of language tools that verbalize the fear of emotion, based not only on the direct name of the emotion, but also by representing the concept by describing emotional and physiological changes. The proposed approach to the study of the concept of "fear" can be used when considering other language concepts.

Keywords: concept, fear, verbalization, language means, language representation.

Постановка проблеми. Емоційний концепт «страх» до теперішнього часу вже привертая увагу дослідників. У ряді робіт проводилося дослідження концепту в руслі когнітивного підходу, проводилися порівняльні дослідження концепту на матеріалі англійської та української мов. Поширені дослідження, присвячені вивченню різних мовних засобів, що входять до складу концептів, в тому числі концепту «страх».

Вивчення особливостей лексичного подання емоційного поняття FEAR в американському ро-

мані є одним з провідних, оскільки воно є основним і займає значну частину семантичної сфери емоцій у сучасній американській концептуальній картині світу. За об'єкт нашого дослідження взято роман С. Кінга («Воно», 1986), у якому піднімаються питання влади над пам'яттю, сила об'єднаної групи, вплив травм дитинства на доросле життя. Поза всяким сумнівом, творчість американського письменника лежить в області масової літератури, дослідники визначають жанр цього роману як «жах». В даному жанрі

в основі лежить уявний страх читача, який викликає і веде в потрібному напрямку автора твору. За словами самого С. Кінга, страхи, які народжуються в свідомості читача, мають відтінок суб'єктивної реальності, чого і домагається письменник. Страхи героїв перегукуються зі страхами читачів і навпаки, таким чином, задіюється масова свідомість.

Саме на прикладі цього твору ми спробуємо показати, як автор вводить вербальний концепт емоції «страх» за допомогою лексичних та фразеологічних засобів. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Людина досліджує навколишній світ за допомогою сприйняття, а потім обробляє отриману інформацію. Це процес не звичайного спостереження за певними особливостями предметів, природи явищ та інших: реалізація таких реалій неможлива без «внутрішньої реакції» людини. Ось чому емоції відіграють важливу роль у структуруванні знань та досвіду людини, оскільки емоції – це фільтри, які допомагають зрозуміти речі за допомогою інформації, яка щодня витікає із навколишнього середовища і потребує аналізу, потрапляючи у сферу набутого досвіду [9].

Останнє, як відомо, є основою для формування картини світу як окремої людини, так і певної спільноти; це означає, що емоція як структурний елемент пізнання є не лише невід'ємною частиною об'єктивної реальності, це шлях, який веде до усвідомлення нашого місця у світі, оскільки структурування знань передбачає ретельну переробку даного і отриманого інформація та виклад власного ставлення до певного явища та знаходження власного Его, реалізація якого необхідна для формування цілісної та структурованої картини світу. Емоції завжди були об'єктом психологічних досліджень. Але останніми роками лінгвісти зацікавилися сферою цієї проблеми, що є очевидним, оскільки все, що людина аналізує і сприймає, є лінгвістично обробленим та розкритим. Існує також така лінгвістична школа, як емоціологія або лінгвістика емоцій – розділ про вербалізацію емоцій з урахуванням когнітивного фактора їх реалізації в мові (Волгоградська школа лінгвістики емоцій, яку очолює Шаховський В.І.) [10].

На основі психологічних теорій та практики щодо емоцій лінгвісти ввели таке поняття, як «емоційне поняття» або «поняття емоції», яке використовується в процесі вивчення мовної репрезентації тієї чи іншої емоції: це поняття було запропоновано Покровською Я.А. в її дисертації [5] та успішно використовується іншими вченими. Воно базується на визначенні поняття, прийнятому мовознавцями [2; 3; 4; 6], яке загалом може бути представлено як абстрактна психічна одиниця, якою керує людина в процесі розумової діяльності і в якій отримані інформація про певний об'єкт (річ, явище тощо) навколишнього світу фіксується у вигляді мережі знань про нього. Тобто, людина мислить за допомогою понять, які матеріалізовані у формі називних одиниць. Зокрема, це стосується емоційних понять, оскільки вони є безпосереднім результатом пізнання.

Фундаментальними працями, що стосуються цієї сфери, є дослідження про категоризацію емоцій у лексико-семантичній системі мови (Шаховський В.І.), лінгвокогнітивний фон емоційних понять сучасними мовними засобами (Кра-

совський Н.А., Борисов О.О., Дорофеева Н.В., Огаркова Г.А.), лінгво-культурний аспект аналізу емоційних концепцій та міжмовних відмінностей емоцій семантика мовних одиниць (Воркачов С.Х., Красовський Н.А., Дорофеева Н.В., Погосова К.О., Зайкіна С.В., Волосних І.А., Сарбаш О.С.). Незважаючи на велику кількість робіт з цього питання, все ще є деякі запитання, що вимагають конкретизації та пояснення, і це свідчить про актуальність нашого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні в лінгвістиці провідним є вивчення текстів, котрі виражають емоції, зокрема за допомогою різних мовних засобів, за допомогою яких мовець (письменник) виражає своє ставлення до тих чи інших людей, передає свої почуття, емоції.

Формулювання цілей статті. Мета роботи полягає у виявленні засобів мовної репрезентації концепту «страх» в англійській мові на прикладі творів Стівена Кінга «Воно». Дослідження концепту «страх», вираженого різними лексичними одиницями, також дослідження мовних засобів репрезентації концепту «страх» в англійській мові. Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що концепт «страх» є одним з ключових концептів. Вивчення ключових концептів та їх мовне репрезентування є однією з центральних тем досліджень в сучасній лінгвістиці.

Досягнення визначеної мети передбачає розв'язання таких завдань:

- виділити лексико-семантичні засоби представлення емоцій;
- визначити лексичні засоби, які виражають емоції, та надати приклади з роману Стівена Кінга «Воно».

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи текст трилеру Стівена Кінга, ми з'ясували, що почуття FEAR у видається центральним в емоційному стані персонажів жертв, оскільки вони сприймають навколишній світ у світлі несподіваних обставин, напружених ситуацій, очікування чогось жахливого, жорстокої та кривавої сцени тощо. Тому для того, щоб зрозуміти і відчутти, що відчуває жертва, автор використовує значний набір лексичних одиниць для вербалізації емоційного поняття FEAR.

Найефективнішим способом мовної реалізації концепції FEAR є пряма номінація через лексему FEAR, визначення якої дається в тлумачно-му словнику таким чином: «an unpleasant and usually strong feeling caused by the presence or expectation of danger» [7]. Лексема вказує на емоції, які є результатом очікування потенційної небезпеки або небезпеки, що настане найближчим часом [1]. Наприклад:

«Too easy just to freeze up until you lost your balance or just fainted from fear; I lived in fear of the same thing happening again ; She never quite lost that nightmarish floating feeling, nor her fear that she would eventually come to an intersection she had forgotten to mark with a seed, but at every choosing-point the seed was there» [11].

Окрім лексеми страх, яка є базовою для самого позначення поняття FEAR, Стівен Кінг часто використовує лексему терор, що означає «extreme fear», тобто вказуючи на ширший та глибший ступінь страху та паніки [8]:

«When they brought him up from under the Canal bridge, his eyes had been open, bulging with terror; He wanted to see that look in her eyes, that look of fear and terror and shame, that look that said...; She had not known there could be so much terror in all the wide world; Terror washed through him, and then was replaced by a sense of cosmic absurdity» [11].

У цьому контексті слід згадати, що існують також похідні номінативні одиниці:

1) прикметник **terrible** – «causing shock or fear» [8]:

«George's eyes would be blank and terrible, the eyes of a zombie in a horror movie; ... and some other voice spoke deep inside her, some terrible voice which could not have been a part of her; surely it was the voice of the devil himself: Let it get him; The pain was gigantic, terrible» [11].

2) дієслово **terrify** – «to feel with terror or fear» [8]:

«In the daylight, the almost perfect harmony the three of them made would have been funny; down here in the dark, in the sewers, it was terrifying; She began to cough and gasp at the same time and for one terrifying moment she thought she was going to choke; Eddie felt uncertainty at first, then a sense of glee, and finally an entirely new feeling – one that was at the same time weird, terrifying, and exhilarating» [11].

3) дієприкметник **terrified** – «very much afraid; badly frightened».

«For a wonder, she did: stopped and stood looking at him with her wet, bruised eyes, not angry at him, only terrified for him and, coincidentally, for herself; Until this moment Ben had been terrified; She turned her pale terrified face toward him» [11]

4) інфінітивна фраза з ідіоматичним забарвленням **to be terrified**:

«Oh but she was so terrified; So terrified; She was terrified; "Oh, yes, I was. I was terrified» [11].

Лексема **horror** близька за значенням до лексеми **terror** і означає «**a feeling of great shock, anxiety and dislike**» [7], тобто інтенсивний прояв страху, переляку та жаху в результаті:

«Perhaps at the end, when the masks of horror were laid aside, there was nothing with which the human mind could not cope;.. his face contorted into a pale mask of fear and horror that rendered it inhuman...; ...was his first thought, accompanied by a swoony horror that caused him to clamp his hands down viciously...» [11].

Переважно автор також використовує похідну номінативну одиницю у формі прикметника **horrible** у значенні «**causing horror**» [7]:

«Hanscom smiled. The smile was ghastly, horrible. It was like watching a corpse smile.; Its eyes were a dark brown, filled with horrible intelligence, horrible awareness; After a moment Stan smiled back and some of that horrible shocked look left his face» [11].

Поряд із вищезгаданими лексемами (**fear**, **terror**, **horror**) використовується інша лексема – **dread** – «**a great fear or anxiety**» [7]; це вказує на досить сильне почуття страху, близьке до терору, яке є наслідком потенційної небезпеки [1]. Крім того, у значенні «**causing great fear or anxiety**» підібраний похідний прикметник **dreadful**:

«Her mouth pulled back into a dreadful grin of horror; Blood splattered its faded jeans, and

looking back over his shoulder, filled with a kind of dreadful, unbreakable fascination that was akin to hypnosis; Eddie heard a dreadful squirting sound which he thought might drive him mad».

Прикметник **awful** – «**shocking, terrible**» – близький за значенням (але з менш інтенсивним значенням) до прикметника **dreadful** і вказує на якість об'єкта (явища, дії), що вселяє когось у страх: «make his peace with the awful things which had been in the fortune cookies; 'What an awful thing to say, Eddie!» [11]

Досить часто Стівен Кінг використовує фразеологічну фразу, **to be afraid (of)** – «**be full of fear; frightened**» [7]; ця фраза означає, що людина залишається в стані страху і знає, що (хто) її лякає:

«He smiles a little, thinking that a man who can face something like that shouldn't be afraid of anything; I'd be afraid to look behind me because the clown might be there.; it's hard to be afraid of things that aren't 'real'» [11]

Наступні слова мають дещо інтенсивніше значення: дієслово **to scare** – «**to cause sudden fear to; to frighten; to be frightened**» [8], похідні номінативні одиниці, що вказують на психологічний стан переляканого:

«Big as a barn, big as one of those silly Japanese movie monsters that used to scare you when you were a little kid.; And I guess we wanted to scare him» [11].

Загалом, з'ясували, що найпоширенішими способами вираження емоційного концепту FEAR є номінація за допомогою лексем **fear** – 16 одиниць (11,3%), **terror** – 17 (12,1%) та **horror** – 14 (10%), що пояснюється специфікою досліджуваного твору, який відноситься саме до жанру трилер. Серед інших способів позначення згаданого концепту можна також зустріти синоніми у вигляді іменників, а також фразеологічних сполучень: **terrible** – 7 (5%), **terrify** – 3 (2,1%), **terrified** – 2 (1,4%), **to be terrified** – 2 (1,4%), **horrible** – 9 (6,4%), **dread** – 2 (1,4%), **dreadful** – 1 (0,7%), **awful** – 3 (2,1%), **to be afraid (of)** – 15 (10,6%), **to scare** – 7 (5%) та інші.

Висновки дослідження і перспективи.

Отже, вивчення сутності емоційного поняття сфери неможливе без аналізу лексичних засобів, що представляють ту чи іншу емоційну концепцію. У даній статті показано лексико-семантичні особливості поняття FEAR, яке є основним у системі американської концептуальної картини світу. Встановлено, що вона мовно пояснюється через значний набір лексичних одиниць у романі Стівена Кінга.

Особливо помітною є частота синонімічних одиниць, які нерозривно пов'язані між собою, але в той же час вони відрізняються одна від одної з урахуванням ступеня прояву страху. Дуже часто в одному реченні є деякі синоніми, і це впливає на формування загального емоційного фону, що викликає жах.

Представлений аналіз лексичних одиниць показав, що реалізація поняття FEAR за допомогою мовних одиниць вказує на складну структуру його емоційного фону. Таким чином, дослідження показує, що спектр мовних засобів, вебалізованих емоцією страх є досить різноманітний, ґрунтується не тільки на прямому найменуванні прояву емоції, а й включає в себе слова і вирази, що опи-

сують емоційні і фізіологічні зміни, поведінкові та вербальні реакції. Перспективами подальших досліджень є вивчення емоції страх та її способи вербалізації у вітчизняних і зарубіжних творах, а

також у визначенні критерію інтенсивності емоцій страх у контексті. Запропонований підхід до вивчення концепту «страх» може бути використаний при розгляді інших мовних концептів.

Список літератури:

1. Англо-російський синонімічний словник / за ред. Апресян Ю.Д., Ботякова В.В., Латішева Т.Е. та ін.; під кер. А.І. Розенман, Ю.Д. Апресяна. Москва, 1998. 544 с.
2. Болдирев Н.Н. Когнітивна семантика. Тамбов : Видавництво Тамбовського університету, 2000. 123 с.
3. Жаботинська С.А. Когнітивна лінгвістика: принципи концептуального моделювання. Черкаси, 1997. С. 3–10.
4. Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузіна Л.Г. Короткий словник когнітивних термінів. Москва : Філол. ф-т МГУ ім. М.В. Ломоносова, 1997. 245 с.
5. Покровська Я.А. Відображення в мові агресивних станів людини (На матеріалі англо-російськомовних художніх текстів). Волгоград, 1998. 188 с.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
7. Словник сучасної англійської мови: в 2 томах. / зав. ред. Попова Л.П., ред. Самойленко І.І. Москва, 1992. Т. 1: А – Л. 1992. 626 с.
8. Словник сучасної англійської мови: в 2 томах. / зав. ред. Попова Л.П.; ред. Самойленко І.І. Москва, 1992. Т. 2: М – Z. 1992. 1229 с.
9. Шабанова С.А. Вербальне вираження емоцій в англійській мові. Одеса, 2013. С. 5–8.
10. Шаховський В.І. Лінгвістична теорія емоцій : монографія. Москва : Гнозис, 2008. 416 с.
11. King S. IT. New York : New American Library, 1986. 1,138 p.

References:

1. Anhlo-Rosiiskiyi synonymichnyi slovnyk [English-Russian synonymous dictionary] / za red. Apresian Yu.D., Botiakova V.V., Latysheva T.E. ta in.; pid ker. Rozenman A.I., Apresiana Yu.D. Moskva, 1998. 544 s.
2. Boldyriev, N.N. (2000). Kohnityvna Semantyka [Cognitive semantics]. Tambov: Vydavnytstvo Tambovskoho Universytetu.
3. Zhabotynska, S.A. (1997). Kohnityvna linhvistyka: Pryntsypy kontseptualnoho modeliuвання [Cognitive linguistics: principles of conceptual modeling]. Cherkasy.
4. Demiankov, E.S., Pankrats, V.Z., Luzina, Yu.H., & Korotkyi, L.H. (1997). Slovnyk kohnityvnykh terminiv [A short dictionary of cognitive terms]. Filol. f-t MHU im. M.V. Lomonosova.
5. Pokrovska, Ya.A. (1998). Vidobrazhennia v movi ahresyvnykh staniv liudyny (Na materiali anhlo-rosiiskomovnykh khudozhnikh tekstiv) [Reflection in the language of aggressive human states (On the material of English-Russian literary texts)]. Volhohrad.
6. Selivanova, O.O. (2006). Suchasna linhvistyka terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava.
7. Slovnyk suchasnoi anhliiskoi movy: v 2 tomah [Dictionary of modern English: in 2 volumes] / zav. red. Popova L.P.; red. Samoilenko I.I. Moskva, 1992. T. 1: A – L. 1992. 626 s.
8. Slovnyk suchasnoi anhliiskoi movy: v 2 tomah [Dictionary of modern English: in 2 volumes] / zav. red. Popova L.P.; red. Samoilenko I.I. Moskva, 1992. T. 1: M – Z. 1992. 1229 s.
9. Shabanova, S.A. (2013). Verbalne vyrazhennia emotsii v anhliiskii movi [Verbal expression of emotions in English]. Odesa.
10. Shakhovskiy, V.I. (2008). Linhvistychna teoriia emotsii: monohrafiia [Linguistic theory of emotions: monograph]. Moskva: Hnozis.
11. King S. IT. New York: New American Library, 1986. 1,138 p.